

DASTURIY BYUDJETLASHTIRISHNI KENGAYTIRISHDA INSTITUTSIONAL POYDEVOR VA RAQAMLI MONITORING INFRATUZILMASINI TAKOMILLASHTIRISH

Allakuliyev Akmal Baltayevich

PhD., Professor v.b., Toshkent Kimyo xalqaro universiteti rektori

a.allakuliyev@kiut.uz

Annotatsiya. Mazkur tezisda dasturiy byudjetlashtirishni kengaytirishning institutsional poydevori va raqamli monitoring infratuzilmasini takomillashtirish yo'llari tadqiq etilgan. Me'yoriy hujjatlar va PEFA 2024 hisoboti tahlili asosida me'yoriy asos shakllangani, biroq ko'rsatkichlar byudjet jarayoniga mazmunan bog'lanmagani ko'rsatilgan. Kengaytirishning shartli ketma-ketligi, «yagona dastur kodi – yagona ko'rsatkich – yagona ma'lumot manbai» tamoyili hamda tayyorgarlikni baholovchi beshta ko'rsatkich asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: dasturiy byudjetlashtirish, byudjet dasturi, institutsional poydevor, raqamli monitoring, samaradorlik ko'rsatkichlari, dastur tasnifi.

KIRISH

Dasturiy byudjetlashtirish – byudjet xarajatlarini byudjet dasturlari asosida rejalashtirish, ijro etish, nazorat qilish va hisobot berish tizimi bo'lib [VM 2024], uning samarasi ko'rsatkichlarning byudjet qarorlarida amalda qo'llanishiga bog'liq. OECD ning Byudjet boshqaruvi bo'yicha tavsiyasi samaradorlik va baholash byudjet jarayonining ajralmas qismi bo'lishini (8-tamoyil), ijro faol monitoring qilinishini (7-tamoyil) hamda byudjet ma'lumotlari ochiq va qulay bo'lishini (4-tamoyil) talab qiladi [OECD 2015].

O'zbekistonda 2023-yilgi Davlat byudjeti ijrosiga oid qarorda mablag' taqsimlovchilar rahbarlari maqsadli indikatorlarning to'liq bajarilishi uchun javobgar etib belgilandi, indikatorlar ijrosi har chorak yakunida ichki audit xizmatlari tomonidan baholanib, yil yakunida Hisob palatasi auditidan o'tkaziladigan bo'ldi [Prezident 2022: 12, 13-bandlar]. Vazirlar Mahkamasining

2024-yil 4-yanvardagi 4-son qarori bilan tasdiqlangan nizomda dastur pasporti, choraklik hisobotlarni hisobot choragidan keyingi oyning 30-sanasigacha e'lon qilish, dasturlarni «UzASBO» dasturiy majmuasida shakllantirish hamda «Ochiq budget» portalida e'lon qilish tartibi belgilandi [VM 2024]; 2025–2030-yillar strategiyasi esa 2030-yilgacha to'liq dasturiy byudjetlashtirishga o'tishni nazarda tutadi [VM 2025: 29-band].

Biroq me'yoriy asos ishlashni kafolatlamaydi. 2024-yilgi PEFA baholashida umumiy ko'rsatkichlar yaxshilangan bo'lsa-da, 2020-yildagi dasturiy yondashuv resurslarni strategik taqsimlashni to'liq qo'llab-quvvatlamasligi, ko'rsatkichlar byudjet jarayoni bilan hali mazmunan bog'lanmaganligi va dasturiy byudjetlashtirishga o'tish ayrim poydevor shartlari hal etilgandan keyingina mumkinligi qayd etilgan [PEFA 2024: ix–x]. Kalit ko'rsatkichlarni ishlab chiqish va ijroni audit orqali baholash moliyaviy ma'lumotlar sifatiga hali yetmagan [PEFA 2024: 26]; dastur tasnifi takomillashtirilishi [PEFA 2024: 28], GFMIS va UzASBO 2.0 platformalari esa integratsiya qilinishi lozim [PEFA 2024: viii]. Demak, to'siq dasturiy byudjetlashtirishni e'lon qilishda emas, kengaytirish poydevorida – javobgarlik zanjiri, dastur tasnifi va yagona ma'lumot infratuzilmasida.

Tadqiqotning maqsadi – dasturiy byudjetlashtirishni kengaytirishning institutsional poydevori va raqamli monitoring infratuzilmasini takomillashtirish yo'nalishlarini asoslash hamda tayyorgarlikni baholash ko'rsatkichlarini ishlab chiqishdan iborat. Maqsadga erishish uchun me'yoriy hujjatlar, PEFA 2024 hisoboti va OECD tavsiyasi tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari quyidagilardan iborat.

Birinchidan, institutsional poydevor to'rt element bo'yicha asoslandi: javobgarlik zanjiri (rahbar o'rinbosari, dastur administratori, ichki audit va Hisob palatasi); byudjet so'rovi, ijro va hisobotni bog'laydigan yagona dastur tasnifi; dasturlarning sektor strategiyalari hamda o'rta muddatli byudjet bilan bog'liqligi; kadrlar salohiyati [VM 2024; VM 2025: 30, 32-bandlar; PEFA

2024: x]. Kengaytirishda «shartli ketma-ketlik» taklif etiladi: yangi mablag' taqsimlovchi shu to'rt element shakllangach dasturiy byudjetlashtirishga o'tadi.

Ikkinchidan, raqamli monitoring uchun «yagona dastur kodi – yagona ko'rsatkich – yagona ma'lumot manbai» tamoyili taklif etildi: byudjet so'rovi («UzASBO»), moliyaviy ijro (GFMIS) va ko'rsatkich qiymatlari bitta dastur kodi ostidagi yagona yozuvda birlashtiriladi. Nizom har bir maqsadli indikator uchun hisoblash uslubiyoti, statistik manba, ma'lumot uzatish davriyligi va mas'ul ijrochini ko'zda tutadi [VM 2024: 16-band]; qiymatlar imkon qadar davlat reyestrlaridan avtomatik olinishi, qo'lda kiritilganlari esa «tasdiqlanmagan» deb belgilanishi taklif etiladi. Bu tamoyil Strategiyadagi integratsiya yo'l xaritasini [VM 2025: 47–49-bandlar] ko'rsatkichlargacha kengaytiradi.

Uchinchidan, tayyorgarlikni o'lchovchi beshta ko'rsatkich taklif etildi: dasturlar orqali moliyalashtiriladigan xarajatlar ulushi (2030-yilda 100 foiz [VM 2025: 29-band]); ko'rsatkichlari audit tomonidan tasdiqlangan dasturlar ulushi; avtomatik yangilanadigan ko'rsatkichlar ulushi; ijrosi va ko'rsatkichlari bitta dastur kodi bilan bog'langan dasturlar ulushi; hisoboti 30-sanagacha e'lon qilingan dasturlar ulushi (me'yoriy talab – 100 foiz [VM 2024]). Avtomatik yangilanadigan ko'rsatkichlarning kamida 50 foizi – sektorni keyingi bosqichga o'tkazish sharti – muallif taklifi bo'lib, amaliy sinovdan o'tkazilishi zarur. Bazaviy qiymatlar ochiq manbalarda topilmadi, shu sababli bazaviy o'lchov o'tkazish lozim.

To'rtinchidan, monitoring natijalarini byudjet qarorlariga bog'lash mexanizmi taklif etildi: «Ochiq budjet» portalida dasturlar kesimida ko'rsatkichlar paneli yuritilib, oldingi yil ijrosi byudjet so'roviga majburiy ilova qilinadi. Tasdiqlangan dasturlar portalda o'n ish kuni ichida e'lon qilinadi [VM 2024: 39-band]; panel esa PEFA 2024 aniqlagan «ko'rsatkichlar byudjet jarayoniga bog'lanmagan» muammosiga javob beradi.

XULOSA

Xulosa qilar ekanmiz, fikrimizcha, O'zbekistonda dasturiy byudjetlashtirishni kengaytirishda asosiy e'tibor yangi me'yoriy hujjatlar qabul qilishdan mavjud hujjatlarning ishlashini ta'minlaydigan institutsional poydevor va yagona raqamli ma'lumot zanjirini shakllantirishga o'tishi lozim. Me'yoriy asos va platformalar yaratilgan bo'lsa-da, PEFA 2024 ko'rsatkichlar byudjet jarayoniga hali mazmunan bog'lanmaganini qayd etgan [PEFA 2024: x]. Tadqiqot o'z oldiga qo'ygan maqsadga erishdi: shartli ketma-ketlik, raqamli monitoring tamoyili hamda tayyorgarlikni o'lchovchi beshta ko'rsatkich asoslandi.

Natijalar ikkilamchi tahlilga tayanadi, chegaraviy qiymat esa muallif taklifi bo'lib, uni bir nechta vazirlikda sinash keyingi tadqiqot vazifasidir. Ko'rsatkichlarni joriy etish 2030-yilgacha to'liq dasturiy byudjetlashtirishga o'tishni boshqariladigan va kuzatiladigan jarayonga aylantirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. OECD. Recommendation of the Council on Budgetary Governance. – Paris: OECD, 2015. – URL: <https://legalinstruments.oecd.org/public/doc/319/319.en.pdf>
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 30-dekabrdagi PQ-471-son qarori «O'zbekiston Respublikasining “2023-yil uchun O'zbekiston Respublikasining Davlat budjeti to'g'risida”gi Qonuni ijrosini ta'minlash chora-tadbirlari to'g'risida». – URL: <https://www.lex.uz/docs/-6333357>
3. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2024-yil 4-yanvardagi 4-son qarori «O'zbekiston Respublikasida dasturiy budjetlashtirish tizimini joriy etishda budjet mablag'larini taqsimlovchilarning budjet dasturlarini ishlab chiqish, monitoringini yuritish va ularning samaradorligini

baholash tartibi to'g'risidagi nizomni tasdiqlash haqida». – URL:

<https://lex.uz/uz/docs/-6728568>

4. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2025-yil 8-apreldagi 210-son qarori «2025–2030-yillarda davlat moliyasini boshqarish tizimini takomillashtirish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida». – URL:

<https://lex.uz/uz/docs/-7469803>

5. PEFA. Uzbekistan 2024: Public Financial Management Performance Report. – 2025. – URL: <https://www.pefa.org/node/5298>

